

Ölümü anımsatan mekânlar

Dr. Mine Hanoğlu

İstanbul'da doğdu. Almanya'da başladığı ilköğrenimini İstanbul'da tamamladı. İstanbul Erkek Lisesinden mezun olduktan sonra İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesini 1984 yılında bitirdi. O tarihte Mardin'e bağlı olan İdil ilçesinde mecburi hizmetini tamamladı. Anestezi ve Reanimasyon ihtisası yaptı. 1994'ten beri Özel Nisa Hastanesinde Anestezi Uzmanı olarak çalışmaktadır.

"O ki ölümü ve dirimi takdir edip yarattı."

(Mülk suresi, 2. Ayet)

F loransa'ya, Rönesans'ın doğum yerine gittiğimizde aylardan Mart'tı ve sürekli yağmur yağıyordu. Kışın kasveti henüz dağılmamış, baharın renkli neşesi zuhur etmemişti. Bu yüzden sürekli kapalı havada dolaştığımız kentte bir de beni hayrete düşüren bir durumla karşılaştık. Hemen her kilisede içinde ölümlerin bulunduğu lahitler vardı. Bu lahitler bizim alışkın olduğumuz gibi açık havada veya toprağa gömülü olarak bulunmuyor, bizzat ibadethanenin köşelerini işgal ediyorlardı. Hatta aziz veya azize naaşları saydam lahitler içinde tutuluyor, merhumun kaç diş çektirmiş olduğunu bile sayabiliyordunuz. Özellikle San Lorenzo Bazilikası adlı içi siyah granitle döşeli kilise, Medici ailesinin bütün fertlerinin lahitlerini kat kat barındırıyor ve bir zombiler mekânı etkisi ile tüylerinizi diken diken ediyordu. Ölümün bizatihi canlı bir olgu gibi ele avuca geldiği böyle bir mekân hiç görmemiştim, Müslüman muhayyile böyle bir görüntüye önceden hazırlıklı değildi üstelik. Buna karşılık Michelangelo'nun ve Galilei'nin Santa Croce Bazilikası'ndaki lahitlerini çok hoş bulduk. "Dünya yuvarlaktır" diye tutturan büyük bilginin hemen mermerin altında olduğu fikri hoşumuza bile gitti. Daha sonra Sevilla Katedral'inde dört temsili İspanya kralının bir tahtirevan üzerinde Kristof Kolomb'un lahdini taşıdıklarını gördük. Kolomb gerçekten bu lahdin içinde metfunmuş. Demek ki Katolik dünyasında kalburüstü kişileri lahitlerde muhafaza etmek bir gelenek. Bu gelenek, zaten loş ve kasvetli olan kiliseleri daha da ürkütücü hale getirmiş.

Bizim kentlerimiz böyle karanlık ve karamsar değildir. Ölüm bizler için bir "karanlıklar ülkesi" olmadığından hemen yanı başımızdaki mahalle mezarlığı ile

birlikte yaşar, yine hemen her mahallede bulunan ermiş türbelerinden değil korkmak, bilakis korktuğumuzda oralara sığınmak suretiyle ölümle ünsiyet kurarız. Dinimiz bizleri ölümü unutmamak, gündelik hayatımız devam ederken arada bir hatırlamak üzere konuşturmuştur. Fakat seküler hayatın kargaşası içinde günümüz bireyi giderek bu algıdan uzak düşüyor. Zamanın dayatması ölümü hatırlamak değil unutmak üzerine kurgulanmıştır ve kendimizi bunun dışında tutmak giderek daha imkânsız hale gelmektedir. Böylece ancak yakınlarımızın başına geldikçe aklımıza düşer olmuştur ölüm. Yakınlık derecesine göre ölüyü hastanede, gasılhanede, tenişerde, musalla taşında veya mezarda görmek suretiyle ölümle ünsiyet kurulur olmuştur; o da kısa, geçici bir süre için.

Hastane aslında artık direkt olarak ölümü hatırlatan mekân değildir. Sadece ağır hastaların hastaneye yatabildiği yokluk günleri geride kaldı. Artık bütün bebekler hastanede doğuyor; sünnet, kulak delme, tırnak çekme için hastaneye koşuluyor. Modern hayatla birlikte henüz hastalanmadan hastane kapıları aşındırılır oldu; check-up denilen tarama testleri, rutin gebe ve bebek takipleri, normal hayatlarını sürdüren hipertansiyon, diyabet gibi kronik hastaların ve şimdi ek olarak unutkanlık hastalarının takip ve kontrolleri herkesin hayatının bir parçası haline geldi. Hatta hastaneler daha iyi yaşamının (fizyoterapi) ve daha iyi görünmenin (dermatoloji ve estetik cerrahi) üsleri haline geldiler. Bugün fizik tedavi ve rehabilitasyon üniteleri ameliyathaneler kadar hatta daha geniş yer tutmaya başladılar.

Gasılhaneler her hâlükârda ölümle direkt temas edilen yerler olmakla

beraber ömründe bir kere bile olsa buralara girmiş kaç kişi bulabilirsiniz? Ancak en yakınları, tabii arzu ederlerse gusle refakat ediyor. Gasılhaneyi ölümü hatırlatma bakımından toplum nezdinde yok kabul edebiliriz.

Eskiden mahalle hayatı içinde bir cenazenin mahalle sakinleri için büyük değeri olurdu. Herkesin tanıdığı, sevsede sevmese de ölümü ile birlikte kırgınlıkların unutulduğu, cenazeye iştirak edip haklarını helal ederek herkesin ölüyü son bir kez andığı, ölümü hatırlayıp şöyle bir titreyip kendine geldiği bir gün yaşanır, hatta kalabalığın bir bölümü hemen yakındaki mezarlığa kadar ölüye eşlik ederdi. Artık komşularımızı zar zor tanıdığımız günlerdeyiz, uzaktaki iş yerimizden para kazanmakta olduğumuz işimizi veya daha dünyevi bir amaç için kullanmak istediğimiz izin hakkımızı bırakıp cenazeye katılmaya geçecek ilişkiler kurmak pek mümkün olmuyor. Ölüm haberini duyan "vah vah" deyip geçiyor. Eğer kişi bir caminin müdavimi ise ancak o zaman tanımadığı cenazelere karşı da "Farz-ı Kifaye"yi yerine getiriyor. Fakat zaten Allah yolundaki kişi ölümü de hatırlayan kişidir. Bu bağlamda camiler modern hayatın dışında kaldıkları ölçüde ölümü hatırlatıcı etkileri de azalacaktır.

Bazı camiler ise neredeyse sadece ölümle birlikte anılır hale gelmiştir. Din ile arasına mesafe koymuş olan ve kendilerine "elit" denilen kişiler İstanbul'da yaşıyorlarsa öldükleri vakit cenazeleri muhakkak Teşvikiye Camii'nden kalkar. Yakınları camiye neredeyse sadece cenaze dolayısıyla gider fakat yine içeriye adım atmazlar, bütün dini törenlerin dışında kalarak kenarda beklerler. Yine mutlak surette gömüldükleri Zincirlikuyu Mezarlığı'na gitmek mecburiyetinde kalan cenaze

mensupları, mezarlığın girişinde yazılı "Her nefis ölümü tadacaktır" yazısından, bunun bir Ayet-i Kerime olduğundan bihaber bir halde kendilerine ölümü hatırlattığı için çok rahatsız olurlar.

Bizzat kendimizin ölümü direkt düşünüp korktuğumuz iki modern mekân bulunduğunu düşünüyorum: İlki uçuş kabini, ikincisi ameliyathane. Uçağa binmek ve ameliyat olmak her ne kadar farklı amaç ve sonuç barındıran eylemler olsa da önemli bir ortak noktaları vardır, buralarda kontrolün elimizde olmaması. Hatta bu ikisi kontrol edilemez, öngörülemez ve bilinemez olayların başımıza gelebileceği tekinsiz mekânlardır. Ameliyathane bilinmezini siz "anestezi" olarak da okuyabilirsiniz. Halk arasındaki yaygın kullanımıyla "narkoz", tıpkı uçağın kalkması ve inmesi sırasında olduğu gibi başlarken ve biterken daha tehlikelidir. Her iki durumda "uçuş" süreci nispeten emniyetli seyrederek.

İnsanların hiç tanımadıkları kişiler olan doktorlara güvenerek kendilerini ve dolayısıyla hayatlarını teslim etmeleri beni hep şaşırtmıştır. Hukuki süreçler bence bu noktada anlamsızdır, siz öldükten sonra suçun doktora olmasının size bir faydası olmaz. Morbidite ve mortalite hesaplarını da çöpe atabilirsiniz. Başınıza kötü bir şey gelirse, bu sizin için % 100'dür, genel popülasyondaki yüzdenin bir anlamı kalmaz. Ameliyata da ölüme gider gibi gidilir zaten, kişi bütün elbiselerinden ve kimliklerinden soyulanır. Çıplak ve savunmasızdır, zaten ilaçlarla sersemlemiş haldedir, kendisini böylece ameliyathane personelinin insafına terk eder. Ameliyata giren hastaların hemen hepsi bildikleri duaları okuya okuya gelirler, onlara asla müdahale etmeyiz. Yanlarında yazılı muska getiren veya kutsal metinleri kollarına yapıştıranlara yardımcı oluruz. Eğer hastayı rahatlatırsa başlarken yüksek sesle besmele okuruz, Allah'a emanet olmaları ve şifa ile uyanmaları dilekleriyle anesteziye başlarız.

Aynı şekilde uçak kalkarken de insanlar ne kadar seküler ve sosyetik görünseler de gizli gizli bildikleri duaları okumaya başlarlar, bu sırada uçuş kabini derin bir sessizlik hâkimdir. Herkes bütün dikkatini uçak motorlarından gelen seslere vermiştir, en ufak bir cızırtıda tüyler diken diken olur. Laik devletimizin hava yollarında kalkışa geçmeden Batı müziği parçaları dinletilir, sanki bütün yolcular Batılı, seküler kişilermiş gibi davranılır. Kalkış sırasında müzik sesi bıçakla kesilmiş gibi susar, bence bu da "bindik bir alamete-gidiyoruz kıyamete" hissiyatına katkıda bulunur. Oysa kutsal beldelelere giderken bindiğimiz Suudi uçaklarında okunan Sefer Duası bu toprakların insanlarını ne kadar rahatlatır. Her yola çıkışta "Sefer Dua"lı

Fotoğraf: Dr. Mine Hanoğlu

uçaklar hayal ederim ben, nihayetinde bu duayı yanıma alıp kendim okumaya başladım. Eee, sefer bu; sonunda ölüm de olabilir.

Hava yollarında mutlak olan bol ikram, "gak" deyince yemek "guk" deyince çay-kahve, insanları devamlı yeme içme ile meşgul etmek, o esnada yerden 10 bin metre yükseklikte saatte 800 km hızla gidildiğini unutturmak içindir. Yemek, hayata tutunmanın olmazsa olmazıdır çünkü. İniş sırasında yine kısa bir gerginlik yaşanır ve uçağın tekerlekleri yere değer değmez ölüm, bir dahaki zoraki hatırlatmaya kadar hemen, derhal, katiyetle unutulur. Bir an önce kabinden inmek, Freeshopta paranın nimetlerine sınıksız tutunmak ve akıp giden hayata dâhil olmak için birbirini iteleye iteleye ilerler insanoğlu.

Ölümü hatırlatan mekânlar arasında kabul eder misiniz bilmiyorum. Fakat hiç umulmadık şekil ve zamanda bizlere ölüm soğukluğunu ve kulağa buna tezatmış gibi gelen Azrail'in sıcak nefesini hatırlatan lamekân yer, uyku ve bedenimizden kurtulmuş ruhumuzun gezindiği rüyalar. Bir düş görüp hayatı değişen

nice insan vardır, rüyada varlığından bile haberdar olmadığı Peygamber Efendimizi görüp Müslüman olmuş olanlar vardır. Bizlerden biri, düşünde çok sevdiği birini kaybettiğini görmüş. Rüya bu ya, çok üzgün ve derin bir kayıp hissi içinde imiş. Bu üzüntüyle cenaze töreninde kimseyle konuşmamış, namaza iştirak etmiş, hakkını helal etmiş, cenaze alayına katılıp mezarlığa gitmiş. Naaş gömülene kadar hürmet ve üzüntüyle beklemiş, gönlü oradan ayrılmaya bir türlü el vermemiş. Bir köşeye çökerek herkes yavaş yavaş çekilip gidene kadar beklemiş. Sonunda "geç oldu, ben de gideyim artık" diye düşünüp yerinden doğrulmak istemiş. Fakat başını sert tahtalara çarparak olduğu yere yığılıp kalmış.

Bunun sadece bir düş olması hem olayın kahramanını, hem biz okuyucuları nasıl da rahatlatıyor değil mi? Hiç ölmeyecek gibi yaşamak ne kadar da çekici, tabii karnı tok, sırtı pek ve sağlıklı iken. Yarın öleceğimizi bilsek ne yapardık, rahat bir tek soluk bile alabilir miydik? Cenab-ı Rabbil Âlemin bizleri iyi ki böyle yarattı, iyi ki ölümü kolayca unutabiliyoruz. Yoksa bütün çekiciliğine rağmen yükü çok ağır olan yaşamı taşıyamazdık.